

A skandináv radikális jobboldal két generációja¹

HAJDÚ ANDRÁS

Skandinávia fogalma alá általában négy országot szoktak sorolni. Dániát, Norvégiát, Svédországot, valamint a három országtól több tekintetben különböző, „keleties” vonásokkal rendelkező Finnországot. Sok esetben ebbe a kategóriába sorolják Izlandot is, amely a XX. század elejéig dán gyarmat volt, és máig szoros politikai-gazdasági kapcsolatokat ápol Dániával. Izland azonban jelentősen a különbözik a másik négy felsorolt államtól, továbbá radikális jobboldali párt sem rendelkezik képvisellel az *Althingben*, ezért a tanulmány keretei nem terjednek ki a szigetországra.

Az skandináv államok között a hasonlóságok mellett rengeteg eltérést találhatunk. Különösen Izland és Finnország esetében szembeötlőek a különbségek. Ez elsősorban abból ered, hogy a két ország a skandináv régió perifériáját jelenti, továbbá a régi, egykor birodalomépítő dán és svéd nemzetekkel szemben jóval fiatalabbak (Török, 1995; Arter, 1999). Az északi államokat azonban történelmileg, nyelviileg (ez esetben a finnek kivételnek számítanak), kulturálisan (vallási protestantizmus) és földrajzilag olyan szoros kapcsolat fűzi egymáshoz, hogy bátran egy csoportba sorolhatóak, amelyen belül számtalan összehasonlítható kutatás végezhető (Arter, 1999).

A régió gazdasági, társadalmi és kulturális sajátosságai az 1930-as évekre erős társadalmi beágyazottsággal rendelkező pártokat teremtettek. A II. világháború után a pártok közötti erőviszonyok szinte alig változtak, a választási eredmények elsősorban attól függtek, hogy a pártok mennyire voltak képesek saját elkötelezett szavazóik mobilizálására. A dán, norvég és svéd pártrendszerek kiváló példát szolgáltatottak Martin Lipset és Stein Rokkan törésvonal-elméletéhez, illetve a „befagyás hipotéziséhez”. Az 1960-as és ’70-es évek változásai azonban jelentős átalakulást indítottak el a skandináv pártrendszerekben. Az erősödő szekularizáció, az olajválság, a gazdasági- és foglalkoztatási szerkezet megváltozása, az európai integráció folyamata mind azt a hatást erősítette, amely végül a hagyományos osztályok és közösségek, ezen keresztül pedig a pártok hagyományos osztály alapú szavazótáborainak felbomlásához vezetett.

Ez változás először az évtizedek óta kormányzó szociáldemokrata pártok ellenzékbe kerülésén és új pártok megjelenésén keresztül vált érzékelhetővé. Bár a szociáldemokraták később visszaszerezték kormányzati pozícióikat, azonban már nem tudtak olyan domináns helyzetbe kerülni, mint amilyenben az 1970-es éveket megelőzően voltak. A XXI. század első évtizedében aztán a skandináv régió egyértelműen „jobbra csúszott”. 2001-ben Dániában, 2006-ban Svédországban, 2007-ben Finnországban alakult kormány a szociáldemokraták részvétele nélkül, sőt Svédországban 2010 szeptemberében ismét a jobboldal győzött, amire a XX. század első évtizedei óta nem volt példa. A „jobbra csúszás” másik jeleként értékelhető, hogy 2011 végén mind a négy ország parlamentjében jelen volt olyan párt, amelyet a politikatudományban radikális jobboldali pártnak tekintenek. Dániában 2001-től tíz éven át a Dán Néppárt külső támogatásával kormányzott a kisebbségi liberális-

¹ A tanulmány alapját egy 2011 tavaszán írt TDK-dolgozat jelenti, amelynek elkészítésében Polgár Tamás konzulensként támogatott. Segítségét ezúton is szeretném megköszönni.

konzervatív koalíció. Norvégiában a Haladáspárt 2009-ben története legjobb eredményét elérve a második helyen végzett a szociáldemokraták mögött, így ma az ellenzék és a jobboldal legnagyobb pártja a parlamentben. Svédországban a 2010 őszen tartott választáson jutottak parlamentbe a Svéd Demokraták, akik ezzel az eredményükkel egy pillanatra a nemzetközi média érdeklődését is magukra vonták, ugyanis ők jelentik a mérleg nyelvét a jobb- és a baloldali blokk között. Finnországban az Igazi Finnek előtt még a választási győzelem reménye is felcsillant, végül azonban „csak” a harmadik helyen végeztek a 2011 tavaszán tartott parlamenti választáson.

Dolgozatomban arra keresem a választ, hogyan alkalmazkodtak a jobboldali radikálisok a megváltozott körülményekhez, miként tudtak a skandináv államok politikai életének meghatározó, egyes esetekben kulcspozícióba kerülő szereplőivé válni. Milyen stratégia és napi taktikai cselekedetek mentén szervezik működésüket az érintett pártok, és hogyan reagálnak a rivális szereplők ellenlépéseire. A dolgozat során azt is áttekintem, hogy a radikálisokat mennyire tekinti és kezeli partnerként a többi párt, illetve azt a kérdést is megvizsgálom, hogy tekinthető-e a tárgyalt pártok csoportja önálló „mini pártcsaládnak” a radikális jobboldal rendkívül heterogén, és sok esetben kérdésekkel terhelt pártcsaládján belül. Ezen túl megkísérlem elkülöníteni az 1970-es években megjelent, többnyire adó- és elit-ellenes proteszpártokat az új, ezredforduló után sikereket elérő radikális jobboldali pártoktól. Végezetül arra is megpróbálok válaszolni, hogyan segítette e pártok felemelkedését a modern média és miért az iszlám bevándorlók ügye vált a második generációhoz tartozó pártok központi kérdésévé.

Társadalmi változások és kritikus választások

A XIX. század végén és a XX. század első felében valamennyi skandináv államban tömegpártok jöttek létre a különböző társadalmi rétegek, osztályok érdekeinek megjelenítése céljából. A skandináv pártrendszerek kialakulásával, működésével, valamint az azokat strukturáló törésvonalakkal kapcsolatban számos munka született², így dolgozatomban csak legfontosabb pontokra koncentrálok. Elsősorban a korábbi „befagyottnak” hitt pártrendszerek átalakulásáért felelős okokra, ennek keretében új szereplők megjelenését lehetővé tévő folyamatokat kívánom röviden bemutatni.

A négy északi állam pártrendszerét általában ötpárti skandináv pártrendszernek szokták nevezni a svédországi pártrendszer alapján. A nagy szociáldemokrata párt mellett egy kisebb radikális alkotja a baloldalt, a jobboldalon pedig egy konzervatív és egy liberális párt mellett egy agrárpárti gyökerű centrupárt található. A másik három országban a pártok száma nem feltétlenül egyezett meg, azonban a pártrendszer és a két blokk szerveződési elve az 1970-es évek elejéig megegyezett a svédországi esettel (Török, 1995; Polgár 2008).

A kialakuló pártrendszerek az 1960-as évekig stabilnak bizonyultak. A politikai tagoltság legfontosabb dimenziójává az osztály vált, amely mellett a város-vidék törésvonal számított igazán relevánsnak. A jóléti állam kiterjedt szolgáltatásai körül konszenzus alakult ki a két blokk pártjai között, ami erősítette a szociáldemokraták domináns helyzetét (Enyedi-Körösi, 2004).

² A témával magyar szerzők is részletesen foglalkoztak, így a területnek már a magyar politikatudományban is létezik irodalma (bővebben lásd Gallai Sándor, Polgár Tamás és Török Gábor műveiben).

Társadalmi és politikai változások

A II. világháborút követően olyan társadalmi változások indultak el, amelyek végül az 1970-es évek elején megrendítették az addigra kialakult skandináv modellt, gyökeresen átalakították az országok pártrendszerét, új pártok megjelenéséhez és az ezredforduló után a szociáldemokrata pártok sorozatos vereségeihez vezettek.

A gazdasági és foglalkoztatási szerkezet átalakulása, a felgyorsuló szekularizáció, a felsőoktatás expanziója, a média átalakulása és a televízió hétköznapi meghatározó elemévé válása, valamint a külföldi migráció megváltoztatta azt a társadalmi közeget, amelyben a pártok tevékenykedtek. Írásomban a migrációt kívánom a fókuszba helyezni, mert véleményem szerint a hétköznapi világban ez jelentette a legkomolyabb változást, és ennek ismerete nélkül nem érthetjük meg a radikális jobboldali pártok megerősödését a térségben.

Migráció

Skandinávia nem vált olyan mértékben célrégióvá az Európán kívüli bevándorlók számára, mint Németország, Svájc, Franciaország, vagy az Egyesült Királyság. Ennek történelmi és földrajzi, éghajlati okai vannak. Ennek ellenére a bevándorlók száma a régió államaiban is nőtt, a '90-es évektől komoly kulturális konfliktusokhoz vezetett és a 2000-es években a dán politika legfontosabb kérdésévé vált, ami újrarajzolta a bal- és jobboldali blokkok erőviszonyait. Norvégiában és Svédországban szintén a belpolitika egyik fontos témájává, a kérdést központi programelemmé emelő pártok pedig markáns szereplővé váltak. A változás mértéke első pillantásra talán nem tűnik jelentősnek, azonban meg kell jegyezni, hogy a külföldi lakosság aránya Dániában és Norvégiában is mindössze 10 év alatt emelkedett nulláról négy százalék fölé, ami viszont már gyors és drasztikus változást jelez.

1. Táblázat. A külföldi lakosság arányának alakulása a skandináv államokban 1990-2004 között.

	1990	1995	2000	2004
Dánia	-	4,2	4,8	4,9
Norvégia	-	3,8	4,0	4,6
Finnország	-	1,3	1,8	2,1
Svédország	5,6	5,2	5,4	5,1

Forrás: Tomka Béla (2009): Európa társadalomtörténete a 20. században. 77. pp.

Svédországban az 1970-es években jelentek meg az első menekültek és vendégmunkások, majd a családgyesítések révén növekedni kezdett a külföldön születettek aránya. A bevándorlókat vonzották a magas minimálbérek, az állami szolgáltatások, azonban a svéd munkahelyek betöltéséhez magasabb képzettségre volt szükség annál, amivel a legtöbb bevándorló rendelkezett. Az alacsonyabb képzettség miatt kisebb eséllyel álltak helyt a munkahelyeken, viszont részesülhettek a jóléti állam segélyeiből. Ez azonban olyan mértékű felháborodást váltott ki a munkások soraiban, hogy a szakszervezetek nyomására a szociáldemokrata kormányok jelentősen szigorították a feltételeket, majd az évtized végére gyakorlatilag leállították a bevándorlást (Green-Pedersen – Odalm, 2008).

Dániában 1983-ban a jobboldali kormány egyszerűsítette a család egyesítés feltételeit, növelte a bevándorlók jogait. Ennek következtében nőni kezdett a közeli keleti migránsok száma. Környezetükben azonban rövid idő alatt annyi problémát generáltak, hogy a kormány szigorította a szabályokat, az évtized második felében pedig új ügyek háttérbe szorították a bevándorlás kérdését (Green-Pedersen – Odalm, 2008).

A skandináv államok nemzetiségi szempontból hosszú időn keresztül homogénnek számítottak. A történelmi kapcsolatokból eredő minimális keveredésen kívül csak néhány „őshonos” nemzeti közösség élt az érintett országokban. Dánia déli határa mentén kisebb számban találhatunk németeket, Norvégia, Svédország és Finnország északi területein pedig lappokat. Az egyetlen nagyobb nemzetiségi közösséget hosszú időn keresztül a finnországi svédek jelentették.

A muszlim vallású bevándorlók megjelenése alapvető változásokat eredményezett. Nyugat-Európában ez kezdetben nem okozott különösebb hatást, hiszen a gyarmatok miatt a legtöbb ország már találkozott ezzel a népcsoporttal, akár Európába érkező migránsok csoportjaival is (pl.: Hollandia – Indonézia, Franciaország – Észak-Afrika, Egyesült Királyság – Pakisztán). A skandináv lakosság számára azonban az iszlám vallásúak érkezése merőben új korszak kezdetének számított (Lloyd, 2003; Green-Pedersen – Odalm, 2008).

A muszlim közösségek rendkívül heterogének, nem tekinthetők egységesnek, viszont sajátos, a többségtől eltérő közösségi kultúrájuknál fogva alkalmasak az ellenségkép betöltésére. Közösségeik hajlamosak a bezárkózásra, az asszimiláció éles elutasítása jellemző rájuk. Ráadásul a keresztény és az iszlám történelmi gyökerű ellentétei miatt Európában és Észak-Amerikában a muszlimok esetében erőteljesebben érződik a bevándorlókkal szembeni félelem és előítélet, mint más nemzetiségek és közösségek esetében (Mododd, 2003).

A pártazonosulás gyengülése és a kritikus választások

A hagyományos osztályok és közösségek felbomlása, valamint az értékek megváltozása maga után vonta a szavazótáborok átalakulását. Ennek első megnyilvánulása a választási részvétel csökkenése, és a párttagság drasztikus visszaesése volt. Különösen az egyéni tagság intézményét alkalmazó dán szociáldemokratákat hagyta ott rengeteg korábbi támogató. A közvetett tagság intézményének megszüntetése pedig a svéd és norvég pártok esetében az utolsó formális kapocs felbontását jelentette. Utolsóként a svéd szociáldemokrata párt szüntette meg a közvetett tagság rendszerét 1989-ben, aminek következtében tagjainak száma 1 millióról 300 ezer fő alá zuhant (Fábián-Kovács, 2004:444). A pártok számára a költségvetési források fontosabbá váltak a tagdíjaknál. A választások tétje pedig csökkent azáltal, hogy a legtöbb esetben a vesztes is részesült valamilyen kompenzációban. A pártok az állami szféra részévé váltak, elsődleges funkciójuknak immár nem a választói akarat közvetítését tekintették. Ezt a jelenséget nevezte el Katz és Mair kartellpártnak. A pártok saját sikereik foglyaivá, „áldozataivá” váltak: az általuk képviselt társadalmi csoportok egyenlő jogokhoz jutottak, megteremtették az általános jólétet, és ezáltal csökkentették saját jelentőségüket (Katz-Mair, 1995).

Az osztály profil azonban nem tűnt el teljesen, csak jóval kevésbé volt meghatározó. A norvég Munkáspárt 1957-ben a munkások szavazatainak 70, 1987-

ben 53 százalékát kapta (Arter, 1999:135). Svédországban az Alford-index 2002-ben már 26 pontra csökkent (Polgár, 2008:5).

A változások az 1970-es években váltak szembeötlővé, amikor több országban is olyan kritikus választás zajlott, amely földrengésszerűen alakította át a pártrendszereket. A kritikus választások során új pártok jelentek meg, megszűnt a korábbi szociáldemokrata dominancia (kormányzati és választási értelemben egyaránt), nőtt a választói illékonyág, új törésvonalak alakultak ki, többdimenzióssá vált a pártrendszer, amely összefüggött új radikális jobboldali pártok megjelenésével, ami megváltoztatta a pártversenyt és a pártok stratégiáit. A régió első ilyen kritikus választásra Finnországban került sor, amikor a Finn Vidék Párt 10,5 százalékot ért el alig négy évvel alapítását követően. Az ismertebb és klasszikus példát minden bizonnyal az 1973-as dán választás jelenti. A parlamenti pártok száma az előző választáshoz képest megduplázódott, a második helyen pedig a néhány hónappal korábban alakult Haladáspárt végzett közel 16 százalékos eredménnyel.

A szervezeti átalakulás következtében a szervezeti mobilizációt a kognitív mobilizáció váltotta fel a kampányok során, aminek hatására nőtt a szavazatingadozás. Az új kampánytechnikák kialakítását és alkalmazását a megváltozott kommunikációs eszközök is szükségessé tették. A tömegkommunikáció új csatornái kiemelték a választókat a korábbi tömegpárti környezetből, ami megkívánta a pártok alkalmazkodását. Kezdetben csak a blokkokon belül vándoroltak a szavazók, majd új pártok felé orientálódtak. Az új pártok megjelenése összefüggött az Inglehart által leírt materiális-posztmateriális törésvonal kialakulásával, a centrum-periféria törésvonal újjászületésével, a moralitással kapcsolatos törésvonal újbóli megjelenésével, valamint a megváltozott külpolitikai körülményekkel. A felsorolt folyamatok végül drasztikusan felszínre hozták a változásokat (Arter, 1999).

A továbbiakban először a négy állam radikális pártjait mutatom be országonként, majd összehasonlításuk segítségével próbálok válaszokat adni a bevezetőben feltett kérdésekre.

Dánia – Haladáspártból Dán Néppárt

A Haladáspártot (*Fremskridtspartiet* – FP³) megjelenésétől kezdve a dán pártrendszer jobbszélére sorolták, annak ellenére, hogy semmilyen kapcsolatot sem ápol a két világháború közötti szélsőjobbal, sőt határozottan elzárkózott attól. A Dán Nemzetiszocialista Munkáspárt (*Danmarks Nationalsozialistiske Arbejder Parti* – DNSAP) legjobb eredményét 1943-ban érte el, a német megszállás árnyékában tartott választáson is mindössze a szavazatok 2,1 százalékát kapta. Tagsága a '30-as években 4 ezer fő körül mozgott, a megszállás idején elérte a 19 ezer főt (Ignazi, 2003). A dán szélsőjobb Nyugat-Európa más országaihoz hasonlóan diszkreditálódott, marginális szereplővé vált. Így Gilstrup pártja teljesen más alapokon és célok mentén szerveződött meg, mint a '30-as évek mozgalma.

A dán Haladás Párt sikere összekapcsolódott vezetőjének személyével, Mogens Glistruppal. Az adójogra szakosodott sikeres ügyvéd 1971-ben egy 118 másodperces televíziós interjúban tömören összefoglalta, hogy miért nem hajlandó adót fizetni és mindenkit arra buzdított, hogy hasonlóan cselekedjen. A modern

³ A dán Haladáspártot többféle rövidítése is él a szakirodalomban. Előfordul FP, FRP, FPd és FRPd jelölés is. Dolgozatomban az FP rövidítéssel illetem a dán, és FrP rövidítéssel a norvég Haladás Pártot.

tömegkommunikáció nélkül így elképzelhetetlen lett volna Glistrup pártjának sikere. A rövid, provokatív nyilatkozat olyan mértékű ismertséget szerzett számára, hogy 1972-ben bejelentkezett a konzervatívoknál, hogy szeretne a jelöltjükként indulni a következő évi választáson. Miután visszautasították saját pártot alapított, ami minimális szervezettséggel, a médiára támaszkodva kampányolt és ért el 15,9 százalékot a '73-as választáson (Kitschelt-McGann, 1995; Ignazi, 2003). A Haladáspárt felborította a politikai mező addigi egyensúlyát, kibővítette az ideológiai és politikai teret, és szembefordult a tradicionális politikai keretekkel, a fennálló pártstruktúrával (Fábián-Kovács, 2004). Glistrup új témái, radikális nyelvezete, valamint párt- és elitellenessége egyfelől megalapozta a párt robbanásszerű sikerét, másrészt a párt arculatát illetően indokoltá tette a „radikális” és „populista” jelzők használatát (Polgár, 2011a:).

Glistrup olyan mértékben utasította el a fennálló politikai rendszert, hogy nem volt hajlandó szervezett kereteket adni pártjának, amely egyéni tagságra épült, és az elnökség valamint az egyszerű párttagok között szinte semmilyen köztes intézmény nem létezett. A politikai elitet megvetette és pártja anti-establishment jellegét hangsúlyozva nem kívánt kormányzásra képes pártot vezetni (Ignazi, 2003; Polgár, 2011a). Glistrupot 1984-ben adócsalás miatt letöltendő börtönbüntetésre ítélték, aminek ideje alatt kicsúszott kezéből pártja irányítása. Az új elnök Pia Kjaersgaard modern, hatékony pártszervezet kiépítésébe kezdett, ami a kormányzati részvétel feltételét jelentette. E mellett vezetésével a párt új témákat fedezett fel, a közbiztonság problémáit és a bevándorlók egyre növekvő számát. A párt öregjei azonban nem kívánták követni Kjaersgaard irányvonalát, ami 1995-ben a párt szakadásához vezetett, amikor Kjaersgaard a frakció néhány tagjával és a párt tagságának harmadával támogatásával létrehozta a Dán Néppártot (*Dansk Folkeparti* – DF). Egy merőben más, elődjénél szervezettebb, koherensebb profillal rendelkező, hatékonyabbnak és sikeresebbnek bizonyult párt jött létre. Az 1998-as választáson megelőzte a Haladáspártot, 2001-ben pedig 10 százalék feletti eredményt ért el, miközben az FP kiesett a parlamentből és végleg eltűnt a politikai életből (Ignazi, 2003; Polgár, 2011a).

2. Táblázat. A Dán Néppárt eredményei a Folketing-választásokon

Választás éve	Szavazatok száma	Szavazatarány	Mandátumok száma
1998	252. 429	7,4 %	13
2001	413. 987	12,0 %	22
2005	444. 947	13,3 %	24
2007	479. 532	13,9 %	25
2011	436.726	12,3 %	22

Forrás:

http://www.ft.dk/Demokrati/Valg%20og%20afstemninger/Folketingsvalg/~/_media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/Informationsark/Tal%20og%20fakta/Valg_og_tendenser.ashx

2001 újabb mérföldkőnek számít a dán politikában. A szociáldemokraták először szorultak második helyre a második világháború óta. A győztes liberális Venstre a Konzervatív Néppárttal kötött koalíciót. A korábbi instabil kormányokkal szemben a kormányzó liberális-konzervatív koalíciót a Dán Néppárt nyíltan, folyamatosan sok esetben szinte automatikusan támogatja. „Kvazi kormánypárként” stabil környezetet teremtett a kisebbségi kormány számára, miközben nem kell osztoznia a kormányzati felelősségben (Polgár, 2011a). Ez a modell olyan sikeresen

működött, hogy ma sok más radikális jobboldali párt példaképként tekint a DF-re. 2010-ben hasonló összetételű koalíció alakult Hollandiában, a norvég, svéd és finn radikálisok pedig a DF mintájára a mérleg nyelve és a „kvázi kormánypárt” szerepét kívánják elérni.

A Dán Néppárt sikerének titka, hogy sikeresen és hitelesen ötvözte a baloldali gazdaságpolitikát a bevándorlás-ellenességgel és a tradicionális-konzervatív értékrenddel. A DF szakított elődje gazdaságpolitikájával és a jóléti állam szolgáltatásainak védelme mellett érvel. Kulturális kérdések és értékrend tekintetében viszont egyértelműen a dán politika jobb szélén helyezkedik el. A DF ilyen jellegű pozicionálásával a korábbi osztályalapú identitást elvesztő szociáldemokrata szavazókat kívánja megszólítani. A stratégia sikerét mutatja, hogy a DF szavazótáborában a hagyományos munkásosztály aránya meghaladja a szociáldemokraták hasonló mutatóját. Ma arányait tekintve a DF szavazótábora a legöregebb, a legalacsonyabb képzettségű a dán pártok közül. Szavazói az átlagosnál alacsonyabb jövedelműek, csak felszínesen érdeklődnek a politika iránt, azonban a bevándorlókkal és a renddel kapcsolatos attitűdjeik felülírnak minden más információt. A bevándorlást, mint ügyet pedig a Dán Néppárt birtokolja (Polgár, 2011a).

A DF e mellett szemben áll az Európai Unióval, ami rezonál célcsoportjának érzéseivel. A 2001-es siker egyik fő oka volt, hogy 2000-ben az euró bevezetéséről tartott népszavazáson a DF szinte egyedül érvelt határozottan a korona fenntartása mellett, szembe menetelve a teljes politikai elittel. A szavazók elutasították az euró bevezetését, ami a Dán Néppárt első nagy sikerének tekinthető.

A DF elutasítja az EU bővítését, különösen olyan államokkal, amelyek „kívül állnak az európai kultúrkörön”. Ez a kitétel elsősorban Törökországra vonatkozik, a DF számára ugyanis a muszlim bevándorlók, és úgy általánosságban is a muszlim világ jelenti a fő ellenségképet. Kjaersgaard és pártja muszlimok törvényeiben és viselkedésében mindannak a tagadását látja, ami az európai kultúra alapjait jelenti (Hasselberg, 2002a; Polgár, 2011a). Ennek ellenére a DF kerüli az együttműködés azon pártok többségével, amelyeket szintén a radikális jobboldalhoz sorol a szakirodalom. Kjaersgaard még a Haladás Párt elnökeként visszautasította Jean-Marie Le Pen együttműködési ajánlatait, és a párt az Európai Parlamentben sem csatlakozott az 1989-ben alakult radikális frakcióhoz (Ignazi, 2003).

A Dán Néppárt stratégiájának sikerét jelzi, hogy 2011-ig minden választáson, amelyen részt vett jobb eredményt ért el, mint az azt megelőzőn. A 2007-ben rendezett parlamenti választáson közel 480 ezer szavazatot kapott, aminek eredményeképpen 25 mandátumot szerzett a 179 fős dán parlamentben (Kosiara-Pedersen, 2008). 2011-ben azonban három helyet veszített ebből a létszámból.

Itt kívánom még megemlíteni, hogy Anders Fogh Rasmussen sok kritikát kapott, amiért nyíltan együttműködik a Dán Néppárral, mégsem vált nemkívánatos személyé sem Brüsszelben, sem Washingtonban. 2009-ben a NATO főtitkára lett.

Norvégia – a Haladás Párt diadalmenete

A norvég radikális jobb története és a párt fejlődése több ponton megegyezik a dániai eseményekkel. Anders Lange adóellenes pártja a dán Haladás Párthoz hasonlóan 1973-ban szerzett parlamenti képviselést. Lange Glistruphoz hasonlóan a konzervatívoktól távolodott el, miután a '60-as évek végén kormányra kerülő jobboldali blokk pártjai képtelenek voltak szakítani a szociáldemokraták

szemléletmódjával és fő közpolitikai irányvonalával. Az erős anti-establishment attitűd jegyében elutasította a modern pártszervezet kiépítését, és kampányaiban a modern tömegkommunikáció csatornáira, elsősorban a televízióra támaszkodott. A dán párthoz hasonlóan itt is viták folytak a párt szervezetéről és hosszabb távú céljairól. Lange halála után az új elnök, Carl Ivar Hagen modern, hatékony pártszervezetet épített fel, és új témákkal, a bevándorlással, illetve rendpártisággal bővítette a párt programját, amely felvette a Haladás Párt nevet (Kitschelt-McGann, 1995).

A mintegy 1000 szimpatizáns részvételével alapított párt a Munkáspárt megalapítása óta az első és máig egyetlen újonnan létrehozott párt Norvégiában, mely nem pártszakadás (kiválás) vagy létező pártok választási szövetsége révén jött létre és tartós parlamenti tényezővé tudott válni. Hagen neve egyet jelent a Haladás Párttal, vezető pozíciója egyértelmű, 2009-es visszavonulása óta is meghatározó (Polgár, 2011b).

Hagen Londonban végezte egyetemi tanulmányait marketing szakon, ami kiváló alapot biztosít számára. Pártja a '80-as évek végén kezdte meg látványos felemelkedését, amit elsősorban annak köszönhet, hogy Hagen jó érzékkel ismeri fel, hogy a választók aktuálisan mit szeretnének hallani politikusaitól, üzeneteit pedig megfelelő csomagolásban tudja tálalni (Hasselberg, 2002b).

Az FrP első jelentős sikerét 1989-ben érte el, amikor a szavazatok 13 százalékát gyűjtötte be. Bár támogatottsága 1993-ban visszaesett⁴, a konzervatívoktól markánsan megkülönböztethető profijával stabilizálta pozícióját a politikai mező jobb szélén. 1997-ben már 15 százalék felett szerepelt, és ettől kezdve a norvég politika kikerülhetetlen szereplőjévé vált. E pozíció eddig arra volt elegendő, hogy a polgári pártok kormányzása idején befolyásoljon egyes közpolitikai döntéseket. Bár több esetben bizonyította kompromisszumkészségét, a többi párt egyelőre elzárkózik a nyílt és szoros együttműködéstől, elsősorban a stílusbeli különbségekre, és az FrP bevándorlás kérdésében elfoglalt álláspontjára hivatkozva. A legutóbbi két választáson azonban az FrP egyértelműen a második legerősebb norvég párttá vált, így részvétele nélkül ma elképzelhetetlen egy jobboldali kormány alakulása. Önkormányzati szinten már évek óta léteznek haladás párti és konzervatív koalíciók, amelyek az országos szövetség előkészítői lehetnek a jövőben (Polgár, 2011b).

A Haladás Párt központi témája továbbra is az állami beavatkozás ellenzése. Ennek megfelelően csökkentené az adókat és a bürokrácia méretét. A jóléti állam szolgáltatásait azonban továbbra is fenntartaná az olajbevételek tartalékaiból történő átcsoportosításokkal biztosítva azok létét, sőt még javítaná is színvonalukat. A '80-as évek második felétől egyre markánsabban jelenik meg a párt retorikájában a bevándorlók ügye. A párt következetesen hirdeti, hogy korlátozni kellene a Norvégiába irányuló bevándorlást, különös tekintettel a nem Európából származó menekültekre. A Dán Néppárthoz hasonlóan a kérdés kulturális színezetet is kap, ugyanis mind Hagen, mind utóda, Siv Jensen az európai kultúra fenyegetőit látja a muszlim vallás követőiben (Polgár, 2011b). A bevándorlás-ellenesség nem áll olyan mértékben a párt programjának középpontjában, mint a Dán Néppárt esetében, azonban ennek ellenére az egyik fő szavazatszerző elemnek tekinthető. A 2005-ös

⁴ A visszaesés elsődleges oka az volt, hogy a pártvezetés nem foglalt egyértelműen állást az 1994-ben esedékes EU-csatlakozásról szóló második népszavazás kérdésében (Polgár, 2011b).

választásokat követően egy fiatal nő újságírói kérdésre kifejtette, azért szavazott az FrP-re, mert nem szeretné, ha több bevándorló érkezne Norvégiába.

A párt szavazótábora a kezdetekben nem viselt magán semmilyen sajátos jelleget, rendkívül heterogén volt. Az FrP szavazóinak összetétele ma is hasonló. A '80-as évek második felétől elkezdődő növekedés legfőbb jele, hogy jelentősen nőtt a munkások aránya. A szavazók többsége az átlagosnál fiatalabb, képzetlenebb és alacsonyabb jövedelmű férfi. Figyelemre méltó viszont, hogy a 2005-ös választáson áttörést ért el a kereszténydemokraták fellegvárának számító dél-norvégiai településeken és a szociáldemokraták biztos háttérterületének tartott észak-norvégiai területeken. Az FrP elsősorban azokat a szavazókat igyekszik összegyűjteni, akik valamilyen ügyben (pl.: bevándorlás, adók, közigazgatás, olajbevételek felhasználása, bűnözés, stb.) szemben állnak valamely már kormányzati pozícióban megfordult párttal (Polgár, 2011b).

3. Táblázat. A Haladás Párt eredményei a Storting-választásokon

éve	Választás	Szavazatok száma	Szavazatarány	Mandátumok száma
1973 ⁵		107.784	5,0 %	4
1977		43.351	1,9 %	0
1981		109.564	4,5 %	4
1985		96.797	3,7 %	2
1989		330.641	13,0 %	22
1993		151.675	6,3 %	10
1997		395.376	15,3 %	25
2001		369.236	14,6 %	26
2005		581.896	22,1 %	38
2009		614.717	22,9 %	41

Forrás: <http://www.ssb.no/stortingsvalg/>

A Haladás Párt gazdasági témákra koncentráció protoszt pártként jött létre, majd programját oly módon bővítette, hogy az adott körülmények között a lehető legtöbb szavazót érhesse el. Eklektikus programja és egyes kérdésekben ellentmondásos ideológiája (pl.: bürokrácia leépítése, az állam visszaszorítása és a jóléti szolgáltatások szélesítése, emelése egyszerre) nem is tette lehetővé, hogy jól körülhatárolható szavazói csoportokra, esetleg valamely társadalmi osztályra támaszkodjon. Ám erejét és dinamikáját éppen ez a szavazatmaximalizáló stratégia adta, ami lehetővé tette, hogy a Haladás Párt a gyakori szakadások és olykor ingadozó támogatottsága ellenére is tartósan megmaradjon a norvég pártrendszerben, és fajsúlyos politikai szereplővé váljon, amellyel a jövőben lehetséges kormánypártként is számolni kelljen.

Svédország – egy mítosz összeomlása

Svédország a szociáldemokrácia fellegvárának és toleráns, állampolgári politikai kultúra ideáltípusának számított mind lakói, mind a külvilág szemében. Ez a kép és mítosz egyetlen nap alatt megkérdőjeleződött, amikor 2010 szeptemberében a Svéd Demokraták (*Sverigedemokraterna, SD*) 5,7 százalékos eredménnyel

⁵ Még Anders Lange Pártjaként elért eredmény.

bejutottak a parlamentbe. A Svéd Demokraták sikere azonban nem egyedülálló az ország történetében. 1991-ben a Haladás Pártok stílusát és stratégiáját követő Új Demokrácia (*Ny Demockrati, NyD*) 6 százalék feletti eredményt ért el.

Az Új Demokrácia a radikális jobboldali pártok többségétől eltérően nem egy, hanem két személyhez kötődött. A pártot Bert Karlsson vállalkozó és Ian Wachtmeister arisztokrata alapította. Az NyD alig néhány hónappal az 1991-es svéd parlamenti választás előtt alakult, amelyen óriási meglepetésre a szavazatok 6,7 százalékát kapta. A párt programja adó-, bürokrácia ellenes elemekből állt, retorikája pedig elsősorban anti-establishment jellegű volt, a bevándorlás-ellenesség hiányzott. A parlamentbe kerülést követően viszont szinte kizárólagos témává vált. A '80-as években megduplázódott az országban élő külföldiek száma, akik azonban még így sem haladták meg a 60 ezer főt. A párt sikereit elsősorban anti-establishment jellegének, a proteszt szavazatok begyűjtésének köszönhetette. Valójában semmi különleges nem történt, csupán azok a folyamatok kerültek felszínre a pártrendszerben, amelyek a '70-es években megrengették a dán és a norvég politikát. Az NyD azonban nem vált olyan sikeressé mint dán és norvég testvérpártjai. A két alapító között kiéleződő ellentétek, a heterogén és amatőr parlamenti frakció, a konzervatívok jobbra húzódása, valamint a gyenge pártszervezet következtében a párt már az 1994-es választásra⁶ elveszítette támogatói döntő többségét. 1994-ben 1,2, 1998-ban 0,4 százalékot ért el, majd feloszlott (Ignazi, 1993).

Az Új Demokrácia sikere előtt már történtek kísérletek a polgári oldal pártjaitól jobbra álló párt létrehozására. A svéd politikában domináns munkás-tőkés törésvonal azonban hosszú ideig kevés teret engedélyezett azon pártok számára, amelyek a kulturális és etnikai hovatartozást kísérelték meg fő témájukká tenni (Loxbo, 2010). 1986-ban Svéd Párt (*Sverigepartiet*) néven egyesült több radikális szervezet. 1988-ban ebből a szervezetből nőtt ki a Svéd Demokraták nevet viselő párt. Hosszú ideig a svéd politika perifériáján helyezkedett el, különösebben jelentős támogatottság nélkül. A párt már néhány hónappal az alakulást követően kapcsolatba lépett a francia Nemzeti Front és a német Republikánusok vezetőivel, ami csak fokozta az elszigeteltséget (Rydgren, 2002).

A '90-es évek alatt, illetve az ezredfordulót követő évek során a bevándorlással kapcsolatos gondolkodás terén sok minden megváltozott Svédországban, így megnyílt az esélye egy bevándorlás-ellenes párt megerősödésének. 1991 után az Új Demokrácia a politikai csaták terepére vitte a bevándorlás ügyét. Bár a párt 1994 után eltűnt a svéd közéletből, a témát ezután felkarolta a konzervatív Mérsékelt Párt (*Moderata samlingspartiet – M*), sőt egy idő után a Liberális Néppárt (*Folkpartiet liberalerna – FPL*) is. 1997-ben a Mérsékelt Párt programja először beszélt egyértelműen a bevándorlás körüli problémákról, és az integrációs törekvések bukásáról. A '90-es évek recessziója során rendkívüli mértékben megnőtt az Európán kívüli, munkanélküli bevándorlók száma Svédországban. Ennek hatására az 1998-as választás kampányában a bevándorlással kapcsolatos közpolitikai viták kiemelt fontosságúvá váltak. Valószínűleg mindez hozzájárult ahhoz, hogy a Svéd Demokraták 1998-ban „felkerültek a svéd politika térképére”, miután minden korábbinál nagyobb számban nyertek el önkormányzati képviselői helyeket a párt jelöltjei (Green-Pedersen – Odalm, 2008).

⁶ Svédországban 1970 és 1994 között három évig tartott egy ciklus.

A 2002-es kampányban a liberálisok is központi kérdéssé emelték a migrációval kapcsolatos témákat, azok közül is kiemelve a nyelvoktatás ügyét. A polgári jobboldal pártjai több alkalommal is kritikával illették az ország bevándorlás-politikáját, így próbálva elkerülni annak lehetőségét, hogy az SD kisajátíthassa a bevándorlással kapcsolatos valamennyi kérdést. Ugyanez a cél motiválta a szociáldemokratákat is, akik elismerték, hogy valóban vannak hiányosságok a szabályok és azok végrehajtása kapcsán, amit a bevándorlók körében magas munkanélküliségi ráták, a bűnözési statisztikákban tapasztalható felülreprezentáltság és a gyenge iskolai eredmények mutattak (Green-Pedersen – Odmalm, 2008).

Annak ellenére, hogy a Svéd Demokraták képviselői egyre több település önkormányzatában jelentek meg, a párt továbbra is pária szerepben maradt. A 290 helyi képviselőtestület közül 2002-ben 22-ben, míg 2006-ban már 145-ben volt jelen legalább egy SD-s képviselő. A képviselők növekvő száma azzal az eredménnyel járt, hogy több helyen is a mérleg nyelvét jelentették a jobb-, és a baloldali pártjai között. Ez a helyzet nem változtatott a párt elszigeteltségén, viszont hatással volt a helyi politikai koalíciók, és ezen keresztül a svéd települések életére (Loxbo, 2010).

Amennyiben az SD képviselője, vagy képviselői jelentették a mérleg nyelvét a helyi közgyűlésben akkor a két út állt a mainstream pártok előtt. Vagy nagykoalíciót hoztak létre, kompromisszumokat kötve, és ígéreteik egy részét feladva, vagy kisebbségben irányították az adott önkormányzatot, vállalva kudarc kockázatát. Valójában a Svéd Demokraták számára mindkét út a további növekedés lehetőségét rejtette magában. Amennyiben nagykoalíció jött létre, és a két oldal vezetője közeledett egymáshoz, akkor tér nyílt a radikálisabb vélemények számára. Ha az egyik oldal pártjai kisebbségben irányították az önkormányzatot, akkor a lassú döntési folyamat, az elnyúló egyeztetések ellenére is előforduló kudarcok szintén a határozott és egyszerűnek tűnő megoldási javaslatokkal előálló SD szavazótáborának gyarapodását eredményezték (Loxbo, 2010:300).

4. Táblázat. A Svéd Demokraták eredményei a Riksdag-választásokon

Választás éve	Választás száma	Szavazatok száma	Szavazatarány	Mandátumok száma
1988		1.188	0,01 %	0
1991		4.887	0,08 %	0
1994		13.954	0,25 %	0
1998		19.624	0,37 %	0
2002		76.300	1,14 %	0
2006		162.463	2,93 %	0
2010		339.610	5,70 %	20

Forrás: http://www.val.se/tidigare_val/val2010/valresultat/index.html

Ez az út, a helyi beágyazottság és támogatottság folyamatos növekedése döntő fontosságú volt az SD számára, hogy 2010-ben magabiztosan lépje át a parlamenti küszöböt. Ami viszont jelentősen eltér a dán Haladás Párt, Anders Lange pártjának és az Új Demokrácia történetétől. A felsorolt pártokban közös volt, hogy első jelentős sikereiket komolyabb szervezeti háló nélkül, nemzeti parlamenti választáson, és viszonylag rövid idővel az alapítást követően érték el. A Svéd Demokraták 2010-es sikerüket viszont tudatos építkezéssel, szervezeti hálójuk és helyi beágyazottságuk bővítésével érhették el.

A 2010-es sikerben jelentős szerepet játszott a média, valamint a rivális szereplők néhány hibája. 2007 áprilisában Mona Sahlin, a Szociáldemokrata Párt (*Socialdemokraterna* – S) elnöke televíziós vitán vett részt, amelyen ellenfele Jimmie Åkesson, az SD elnöke volt (Ellinas, 2010). Ezzel a lépéssel a szociáldemokraták egy pillanatra a Svéd Demokratákra irányították a figyelmet, és feloldották azt az elszigeteltséget, amit a parlamenti pártok a radikálisok körül teremtettek. Ennél is nagyobb hatást váltott ki véleményem szerint az, amikor a 2010-es kampányban svéd televízióadók megtagadták a párt kampányfilmjének vetítését, amelyben burkába öltözött babakocsis nők rohantak egy pénzt osztó pulthoz, miközben félrelöktek egy svéd nyugdíjas nőt. A párt üzenetét minden szempontból kiválóan közvetítő TV-spot így még nagyobb figyelmet kapott, mintha azt a televíziók szó nélkül adták volna le.

Az SD a szélesebb közvélemény számára is érzékelhető formában azt követően változott meg, hogy 2005-ben a párt ifjúsági szervezetének vezetőjét, Jimmie Åkessont választották elnökké. Åkesson mérsékelte a párt retorikáját, rendezte sorait és hatékonyabban működő pártszervezetet alakított ki. Nem titkolta, hogy példaképként tekintett a Dán Néppártra, annak stratégiáját, szervezeti életét és programját igyekezett lemásolni és a svéd viszonyokhoz igazítani. Az SD a bevándorlás-ellenességre összpontosított 2010-es kampánya során, és az ország déli területein érte el legjobb eredményét, ahol a bevándorlók többsége él. A párt eredménye azért is váltott ki élénk nemzetközi figyelmet, mert a 2006 óta kormányzó jobboldali koalíció újra megnyerte a választást, azonban nem szerzett többséget, és mivel a szociáldemokraták szövetségesei elutasították a közeledést kormánypártokhoz a Svéd Demokraták sok önkormányzati képviselőtestület után a *Riksdagban* is a mérleg nyelve szerepébe kerültek.

Finnország – az Igazi Finnek előretörése

Finnországban az Agrárunió (későbbi Centrum Párt) társadalmi változások által szükségessé tett stratégia váltásával elégedetlenek 1959 létrehozták a gazdák érdekeit képviselő, populista retorikájú Kiszgazdapártot, amelyből 1966-ban vált ki a Finn Vidék Párt (*Suomen Maaseudun Puolue, SMP*) Veikko Vennamo vezetésével. A párt 1970-ben 10,5 százalékot ért el, ami miatt az 1970-es választást néhányan az első skandináv kritikus választásnak is tekintik (Arter, 1999).

A Vidék Párt a társadalmi és gazdasági változások veszteségeinek érdekvédelmét hirdette. Veikko Vennamo pártelnök „elfelejtett nemzetnek” nevezte a mezőgazdaságban dolgozókat, valamint a vidéki falvakban, kisvárosokban élőket, akikről szerinte a nagypártok vezetői elfeledkeztek. A párt vezetését később Veikko fia, Pekka Vennamo vette át, akinek ideje alatt apja radikális javaslataival szemben a pragmatizmus vált a párt jellemzőjévé. Az éles anti-establishment retorika enyhült, és a Vidék Párt programjának fókuszába a munkanélküliség került. Az 1983-as választáson 9,7 százalékot ért el a párt, ami után a kormánykoalíció tagja, Pekka Vennamo pedig maga is miniszter lett. A Vidék Párt 1990-ig volt a kormány tagja, így viszont nem tudott profitálni a válságból, amibe Finnország a Szovjetunió hanyatló, majd összeomló gazdasága miatt került. A párt helyzetét tovább rontotta, hogy 1990-ben Vennamo a posta igazgatója lett, és távozott a politikai életből. Népszerűsége folyamatosan csökkent, az 1995-ös választáson már csak egyetlen mandátumot szerzett. A kudarc után feloszlott, utolsó képviselője pedig Igazi Finnek (*Perussuomalaiset, PS*) névvel új pártot alapított (Arter, 1999).

A nacionalista és euroszkeptikus pártnak Timo Soini elnök adott lendületet az ezredforduló után. Az első sikert a 2003-as parlamenti választás jelentette, amikor a PS 3 mandátumot szerzett. A sikerben komoly szerep jutott egy korábbi profi bokszolónak, Tony „Viking” Halmenak, aki Helsinkiben indult a párt jelöltjeként (Arter, 2010:487).

A 2006-os köztársasági, majd a 2007-es parlamenti választás kampányában Soininak lehetősége nyílt szerepelni olyan televíziós vitákban, amelyet országos adók közvetítettek. Bár 2006-ban csak a szavazatok 3,8 százalékát kapta, mégis győztesnek számított, mert ismertsége jelentősen nőtt a kampány hatására. A 2007-es kampányban különösen meggyőzőnek bizonyult a nézők számára. Bevándorlás-ellenes üzeneteit keverte a politikai elit ostromozásával, és a véleménye szerint a kisemberek érdekeit szolgáló követeléseivel. A választáson végül háromról öt főre növekedett a párt parlamenti frakciója. A 2006-os és a 2007-es kampány során egyaránt élesen bírálta a három nagy párt kartelljét, illetve a televíziós szereplések idejének felosztását. A két kampány elsőszámú üzenete az elit-ellenesség volt. A 2008-as önkormányzati és a 2009-es európai parlamenti választás során viszont már a bevándorlással kapcsolatos témák, főként a közbiztonság és a munkahelyek szempontjai kerültek a középpontba (Arter, 2007; 2010).

A párt programjában azt ígéri, hogy fenntartja a jóléti állam szolgáltatásait, amelyek közül kiemelkedő fontosságot tulajdonít az egészségügynek, a szociális juttatásoknak és a családi vállalkozások támogatásának. A Finnországban kis vallási közösségnek számító katolikus egyházhoz tartozó Soini pártját általában úgy jellemzi, hogy az „keresztény szociális, de nem szocialista” (Arter, 2010:496). A PS minimálisra csökkentené a bevándorlóknak jutatott szociális segélyeket, valamint a más államokba küldött adományokat, kölcsönöket, és a felszabaduló forrásokat pályakezdők, továbbá fiatal házaspárok támogatására fordítaná. Ennek jegyében a párt képviselői nem támogatták Finnország részvételét a görög és az ír mentőcsomagban (Arter, 2010; Deloy, 2011).

Az Igazi Finnek programjának és ideológiájának magva a „finnség”, a finn emberek érdekeinek és a finn kultúra védelme. Ebből következik, hogy a párt elutasítja a multikulturalizmust, és nem szeretné, ha bevándorlók érkeznének az országba. A bevándorlás először a 2007-es programban kapott önálló fejezetet (Arter, 2010).

2007-ben a szavazók több mint felét munkások adták, és a szavazótáborban felülreprezentáltak voltak a fiatal, férfi munkások (Arter, 2010:501).

A 2009-es EP-választáson az Igazi Finnek a kereszténydemokratákkal közös listán indultak és 10 százalékos eredményükkel végleg kiléptek a finn politika periferiájáról. A két pártot az értékrendbeli azonosságok mellett az euroszkepticizmus is összeköti. Az Európai Uniót elsősorban azért bírálják, mert antidemokratikus, kevésbé átlátható és bürokratikus, további érvként rendszeresen felhozzák az Unió intézményihez kötődő demokráciadeficitet (Arter, 2010; Dúró, 2010). A szövetség 2 mandátumot szerzett. A PS helyét a listavezetőként induló Soini töltötte be, de már akkor megígérte híveinek, hogy a 2011-es parlamenti választásra hazatér, amit aztán meg is tett (Deloy, 2011).

A párt sikerét annak is köszönheti, hogy a '90-es években létrejött apró nacionalista és szélsőjobboldali pártok olyan témákra irányították a figyelmet (pl.: bevándorlás, közbiztonság, nemzeti büszkeség), amelyek korábban marginális ügyeknek számítottak. Soini és pártja a témákat, és nem a szervezeteket karolta fel, szalonképebb formában ugyanazokra koncentrált. Egy 2006-os tanulmány már

rámutatott, hogy a finn szavazók attitűdjei alig különböznek a dánoknál és norvégoknál mértékénél. Bár a kormányzati munkával elégedettebbek az európai átlagnál, összegezve megállapítható, hogy bizalmatlanok a politikai elit irányába, és a többség fél a bevándorlók számának növekedésétől. Így a kínálati oldaltól, vagyis egy jól szervezett párt színre lépésétől függ, hogy mikor érhet el Finnországban is jelentős sikereket egy jobboldali radikális párt (Kestilä, 2006). Szintén a PS helyzetét erősíti, hogy a korábban a proteszt szavazatok begyűjtésére is képes kommunista párt darabjaira hullott, és legerősebb utódszervezete is messze elmarad a korábbi párt eredményeitől. Így jól érvényesülhet a PS elit-ellenes, kisemberre hivatkozó retorikája.

2010-ben pártfinanszírozási botrány rázta meg a finn politikát, amely különösen a Centrupártot érintette érzékenyen, és végül Matti Vanhanen miniszterelnök lemondásához vezetett. Az ország gazdasága eközben csak lassan lábál ki a 2008-ban kezdődött válságból, a munkanélküliség 2011 elején még mindig 11 százalék felett volt (Deloy, 2011).

5. Táblázat. Az Igazi Finnek eredményei a nemzeti parlamenti választásokon

Választás éve	Szavazatok száma	Szavazatarány	Mandátumok száma
1999	26.440	1,0 %	1
2003	43.816	1,6 %	3
2007	112.256	4,1 %	5
2011	560.075	19,1 %	39

Forrás: http://tilastokeskus.fi/til/evaa/2003/evaa_2003_2004-05-31_tau_025_en.html, http://tilastokeskus.fi/til/evaa/tau_en.html

A 2011-es parlamenti választás alkalmával a szavazatok összeszámlálásának volt olyan időszaka, amikor a PS vezetett, végül „csak” a harmadik helyen végzett. Ez a parlamenti helyek elosztását tekintve azt jelentette, hogy az Igazi Finnek frakciójának létszáma majdnem megnyolcszorozódott. A választási eredmény azért is válthatott ki komoly nemzetközi figyelmet, mert több más párt vezetője is azt mondta, hogy ilyen mértékű választói támogatás mellett a PS-nek helye van a kormányban. A párt azonban makacsul kitartott a görög mentőcsomag elutasítása mellett, ezért a választáson győztes, az Európai Unió iránt lojális Nemzeti Koalíció (*Kansallinen Kokoomus* – KOK) vezetői nem vállalták a PS kormányba emelését.

2012 januárjában köztársasági elnököt választottak Finnországban. A PS jelöltjeként Timo Soini indult a választáson, aki ha a végső győzelemre nem is volt esélyes, pártja 2011-es szereplése alapján joggal bízott abban, hogy a választás második fordulójában is megmérgetheti magát. Ezzel szemben csak alig több mint 9 százalékot ért el, amivel a negyedik helyen végzett, és így nem vehetett részt második fordulóban. Ez mindenképp presztízsveszteség a finn radikálisok vezetőjének. Ennek ellenére személyével továbbra is komolyan számolni kell. Soini ugyanis nem csak a harmadik legerősebb finn pártnak a vezetője, hanem a 2011-es választás óta a finn parlament külügyi bizottságának is az elnöke.⁷

⁷ <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/committees/foreignaffairs-members.htm>

A radikális jobboldal Északon

A bemutatott pártok besorolása vitatott a politikatudományban. A többség a radikális jobboldali pártcsaládon belülre helyezi őket, amely pártcsalád elnevezése szintén viták tárgyát képezi. Az ebbe a kategóriába tartozó pártokat többféle névvel illették már a szakirodalomban, amelyek közül a szélsőjobboldali és a radikális jobboldali a leggyakrabban előforduló.

Én Norris tipológiája mentén radikális jobboldali pártként nevezem a dolgozatomban tárgyalt szervezeteket. Norris szerint a szélsőjobboldali megnevezés olyan pártokra illik, melyek túllépnek a demokratikus politizálás határain, annak kereteit nem fogadják el, ami a dolgozat során vizsgált pártok esetében nem teljesül. Valamennyien elfogadják a demokrácia kereteit, amikor lehetőségük nyílt a kormányzati intézkedések befolyásolására, akkor sem tértek el ettől a stratégiától. Az újfasiszta jelzőt azért vetem el, mert egyik skandináv párt sem vállal közösséget a két világháború közötti totaliter eszmékkel, sőt törekednek az éles elhatárolódásra azon marginális szervezetektől, amelyek ezt nem teszik meg. Az új jobboldal megnevezés szintén nem indokolt. Bár az első generációt képviselő mozgalmak még markáns jobboldalai gazdaságpolitikával kampányoltak, a második generációhoz tartozó pártokról ez már nem mondható el (Norris, 2005: 45-47).

Idealista alapítók és pragmatista utódok

Véleményem szerint a skandináv jobboldali radikális pártoknak két generációja különböztethető meg. Az korábbi csoportba tartoznak azok, amelyek minimális szervezeti hálóval rendelkeztek, gazdasági alapú protesztpártként jöttek létre, és vezetőik olyan mértékben megvetették a hagyományos politikai szereplőket, hogy senkivel sem voltak hajlandóak együttműködni. Mogens Glistrup Haladáspártja és Anders Lange Pártja mellett az időbeli eltérés ellenére ide sorolom a svéd Új Demokráciát is. Mindhárom párt azzal az üzenettel indult első választásán, hogy valami újdonságot képvisel a régi politikai elittel szemben, amely nem tud új válaszokat adni a fennálló problémákra és ráadásul már unalmas is. E mellett a felsorolt pártokat összekötötte jobboldali gazdaságpolitikájuk, a jóléti állam bürokráciájának, adóinak drasztikus leépítéséről szóló ígéreteik.

Megjelenésük villámgyorsan történt, néhány hónappal első sikeres parlamenti választásaik előtt jöttek létre. A szakirodalom nem csak a radikális jobboldali pártok elnevezésében, hanem a vizsgálati keret, vizsgálati szempontok meghatározásában sem egységes. A pártok lehetőségeit különböző tényezők és lehetőségek határozzák meg, amelyeket Pippa Norris (2005) és Cas Mudde (2007) munkái alapján keresleti és kínálati oldalra oszthatunk fel. A kínálati oldal az adott párt tulajdonságait foglalja össze, a pártrendszer és a média vizsgálatával foglalkozik, a keresleti pedig a választók igényeit, az ország társadalmi és kulturális jellemzőit tárja fel. A választók igényeit a radikális megoldási javaslatok és retorikai fogások irányát meghatározza a gazdasági helyzet, az elit-ellenes érzület mértéke, a horizontális és vertikális bizalom szintje, a bevándorló népesség nagysága, a külföldön születettek aránya. A radikális jobboldali pártok eredményességének lehetőségeit e mellett befolyásolja a párt szervezettségének szintje, a párt programja és ideológiája, a választási rendszer és a többi politikai szereplő stratégiája (Karácsony-Róna, 2010).

A kínálati oldal tehát nem a választók, hanem az intézmények és a politikai szereplők felől közelíti meg ugyanazt a kérdést. A szakirodalomban vita van azzal kapcsolatban, hogy a többi párt milyen irányú stratégiája kedvez a radikálisok megerősödésének. Herbert Kitschelt szerint ha a jobboldal legerősebb, mérsékelt pártja a politikai centrum irányába mozdul akkor teret nyit egy radikális párt számára (Kitschelt-McGann, 1995). Pierro Ignazi viszont úgy látja, hogy a radikális jobboldali párt felemelkedését a jobboldal vezető pártja készíti elő, amennyiben a politikai mező széle felé mozdul el, legitimálja a radikálisabb gondolatokat, illetve mobilizálja azok híveit, majd a nagyobb haszon reményében újra a centrum felé mozog, ezáltal viszont szabad teret hagy radikálisabb politikai szereplők számára (Ignazi, 2003).

Véleményem szerint az első generációs radikális pártok azért értek el sikereket, mert a '60-as évek végén Dániában és Norvégiában is jobboldali kormányok kerültek hatalomra, amelyek viszont nem szakítottak elődeik gazdaságpolitikájával. Sőt az 1968-71 között kormányzó dán jobboldali koalíció idején tovább „terjeszkedett” a jóléti állam (Rydgren, 2006). Ugyanebben az időben tartottak népszavazást a két országban az Európai Gazdasági Közösséghez történő csatlakozásról. A csatlakozásról dönteni hivatott népszavazások a világgazdasági válsággal együtt felszabadították az előző évtizedek társadalmi változásai által érlelt folyamatokat. A népszavazáson a tradicionális pártok képtelenek voltak megteremteni szavazótáboraik egységét, így a szavazók összekeveredtek, sokan leváltak korábbi pártjaikról. Nem csak a pártokon belül, hanem a blokkok pártjai között is erősödtek az ellentétek. A korábban konszenzuskeresés által dominált országokban hirtelen heves konfliktusok keletkeztek, amelyek váratlanul érték a vezető politikusokat (Gallai, 1998; Ignazi, 2003).

Svédországban csak a '80-as évek végén váltak érzékelhetővé a másik két államban jelentős változásokat eredményező folyamatok, amikor a Zöldek először szereztek parlamenti mandátumokat. 1991-ben pedig az Új Demokrácia is átlépte a parlamenti küszöböt.

Napjaink skandináv radikális jobboldali pártjai azonban már jóval szélesebb és kidolgozottabb programokkal állnak elő. Ideológiájuk meghatározó, országtól függetlenül közös elemei az elitellenesség mellett az etnocentrizmus (ami magába foglalja a bevándorlás-ellenességet), az értékonzervativizmus, és a nacionalizmus. Gazdaságpolitikájuk sok baloldali elemet tartalmaz, a jóléti állam szolgáltatásait olyan formában akarják fenntartani, illetve egyes esetekben szélesíteni és növelni, hogy a bevándorlókat kizárják a kedvezményezettek köréből. A szakirodalomban a tekintélyelvűséget a radikális jobboldali pártok meghatározó jellemzőjének tekintik (Betz, 1994; Kitschelt-McGann, 1995; Ignazi, 2003; Norris, 2005; Mudde, 2007). A skandináv radikális pártok esetében viszont ez sokat változott az utóbbi időben. A muszlim bevándorlók kulturális és vallási szokásai miatt egyre hangsúlyosabbá válik a nyugati civilizáció szabadságjogainak képviselője (Akkerman-Hagelund, 2007).

A második generációhoz tartozó pártok a korábbiakhoz képest jóval szélesebb körű és hatékonyan működő pártszervezettel működnek. A pártalapítók utódai szervezett, mély helyi beágyazottsággal rendelkező pártokat akartak vezetni, amelyek képesek mind önkormányzati, mind országos szinten a hatalmi pozíciók közelébe kerülni, illetve a döntéseket befolyásolni. Ez az ellentét talán a Glistrup – Kjaesgaard, valamint a Veikko Vennamo – Pekka Vennamo viták, és pártelnöki székért folytatott csaták során vált láthatóvá (Kitschelt-McGann, 1995; Arter, 1999). A Dán Néppárt, a Hagen (majd 2006-tól Siv Jensen) vezette norvég Haladás Párt, a Svéd Demokraták és az Igazi Finnek egyaránt a kormányzati politika befolyásolására

törekednek, és nem csupán sajátos proteszt mozgalomként tekintenek önmagukra. Ennek jegyében képesek pragmatikus politizálásra, az egyezségek betartására és törekednek az együttműködésre más szervezetekkel. E stratégia legékesebb példáját a Dán Néppárt adja, amely stabil többséget biztosít a kisebbségi konzervatív-liberális koalíciónak, olykor még számára kényelmetlen, megszorító intézkedések esetében is (Polgár, 2011a).

Ez a konfliktus lejátszódott a Finn Vidék Pártban is, amikor az eredetileg „az elfelejtett nemzet” érdekeinek képviselőjére létrehozott elit-ellenes párt vezetését Pekka Vennamo vette át apjától, aki a párt támogatottságát arra akarta felhasználni, hogy a kormánykoalíció részévé válhasson (Arter, 1999). Mivel nem vált a párt karaktere szempontjából az etnocentrizmus és a nacionalizmus soha nem vált olyan meghatározóvá, mint az elit-ellenesség, ezért a Finn Vidék Pártot is az első generáció pártjai közé sorolom.

A második generáció pártjainak megerősödése is eltérő körülmények között következett be, mint az első generáció esetében. Dániában a liberális Venstre, Svédországban a konzervatívok és a liberálisok emelték programpontjaik és retorikájuk elemei közé a bevándorlás-politika és a multikulturalizmus bírálatát. Azonban egy bizonyos határon nem mehettek túl anélkül, hogy hagyományos szavazóik egy részének elvesztését és a párt diszkreditálódását ne kockáztassák. Így azonban ráirányították a figyelmet egy olyan ügyre, amely kapcsán a radikális jobboldal (Dán Néppárt, Svéd Demokraták) túlmehetett olyan határokon is, amelyen a mainstream pártok már nem. Norvégiában baloldali és jogvédő szervezetek hívták fel a figyelmet az iszlám vallást követő bevándorló nőket sújtó problémákra, amivel végső soron a Haladás Pártot erősítették, és legitimé tették a bevándorlók irányába támasztott követeléseket (Akkerman-Hagelund, 2007; Green-Pedersen – Odman, 2008).

6. Táblázat. A skandináv radikális jobboldal két generációja

	Első generáció	Második generáció
Pártok	Haladás párt (FP), Anders Lange Új Demokrácia (NyD), Finn Vidék Párt	Dán Néppárt (DF), Haladás Párt (FrP), Svéd Demokraták (SD), Igazi Finnek (PS)
Meghatározó jellemzők	gazdasági alapon létrejött proteszt pártok, adó-, és bürokrácia ellenesség elit-ellenesség jobboldali gazdaságpolitika	széleskörű és mélyen beágyazott párt szervezet etnocentrizmus (bevándorlás-ellenesség) elit-ellenesség, nacionalizmus érték konzervativizmus döntően baloldali gazdaságpolitika

Ha a távolsági modell szerint kívánjuk elemezni a radikális jobboldali pártok felemelkedését, akkor azt mondhatjuk, hogy az első generáció azt a helyzetet használta ki, amelyet Kitschelt és McGann (1995) írt le. A két oldal vezető pártja közeledett egymáshoz, első sorban a gazdaságpolitika területén, így teret nyitottak a gazdasági alapon szerveződő proteszt pártok előtt. Ezzel szemben a második generáció esetében Iganzi (2003) elmélete érvényesült azáltal, hogy megjelentek

olyan politikai szereplők, akik a bevándorlás ügyére irányították a figyelmet, viszont egy bizonyos határon már nem mehettek túl szemben a radikálisokkal, akik ezt követően még határozottabban hirdethették elképzeléseiket.

A közös ellenség: iszlám bevándorlók

A második generáció pártjait a hasonlóságok közül elsősorban a közös ellenségkép, a muszlim bevándorlókkal szembeni elutasítás és ellenszenv köti össze. A nyugati világ értékei szempontjából sokan máig elmaradottnak tekintik a muzulmán államok döntő többségét. Az évszázados múltra visszatekintő kapcsolatok, valamint a Nyugat civilizációs projektjei ellenére a muszlim államok nem váltak a nyugati világ részévé, mert a szekularizáció és a demokratizálódás terén minimális eredményeket értek el. A XX. század második felében lezajlott migrációs folyamatok következtében viszont az iszlám világ már nem valahol máshol van a Föld távoli részén, hanem a nyugat-európai hétköznapiok részévé vált (Pasha, 2009).

A skandináv államok (Finnország kivételével) hosszú ideig homogénnek számítottak, legalábbis nemzetiségi szempontból. Bár a migráció jelensége létezett, az többnyire csak a régió államaira korlátozódott. Amikor a '70-es, és '80-as években megjelentek az első Európán-kívüli bevándorlók a hatás váratlanul érte a politikai elitet és a lakosságot is (Green-Pedersen – Odalm, 2008). Az ezredfordulóra a radikális pártok retorikájának egyre hangsúlyosabb részévé vált a „nyugati kultúra iszlamizálódása elleni harc, védekezés”. Ez magába foglalta az állam-egyház szétválasztásának elismerését és hangoztatását, a nemek közötti egyenlőség és a nőket megillető jogok hirdetését (Akkerman-Hagelund, 2007).

A norvég Haladás Párt az 1980-as évek második felében fedezte fel a bevándorlás ügyét, és a '90-es évek során már nem elsősorban annak gazdasági hatásain keresztül próbált szavazatokat szerezni, hanem a norvég kultúra védelmezőjeként. Az FrP programjait közé emelkedett a szabad házasságkötéshez, a váláshoz való jog, és a nemek közötti egyenlőség deklarálása. A '90-es évek során egyre több norvég feminista és baloldali jogvédő szervezet hívta fel a figyelmet a Norvégiában élő iszlám vallású nők kiszolgáltatott helyzetére. A közvélemény ebben az időszakban találkozott először olyan hírekkel, amelyek kényszerházasságokról, becsületgyilkosságokról, rendszeres családon belüli erőszakról, és a nyugati világ számára ehhez hasonló megdöbbentő cselekedetről számoltak be. A televízióadók folyamatosan napirenden tartottak néhány esetet, ami a multikulturalizmus és a liberális bevándorlás-politika híveit önkritikára kényszerítette. A skandináv államok lakosságát sokkolta, amikor 2002-ben a kurd származású lányt, Fadime Sahindalt saját apja gyilkolta meg, amiért a család akarata ellenére svéd barátot választott magának. Az eset legitimálta a térség radikális jobboldali pártjainak iszlám-ellenes törekvéseit (Akkerman-Hagelund, 2007).

Mindez Norvégiában az FrP pozícióit erősítette, amelynek korábban elfogadhatatlannak minősített javaslatai és ígéretei más pártoknál is támogatókra találtak. A Munkáspárt női tagozatának elnöke a párt több javaslatát is felkarolta, köztük például azt, hogy törvényben tiltsák meg unokatestvérek házasságkötését (Akkerman-Hagelund, 2007:211-212).

A radikális jobboldali pártok a muszlimokban olyan közösségeket látnak, amelyek elutasítják az európai, keresztény kultúrát, annak ellenére, hogy annak anyagi hasznából részesülni kívánnak. Az iszlám vallású bevándorlókat többnyire

lustának és erőszakosnak állítják be, akik felforgatják azon országok életét, amelyek befogadják őket (Mudde, 2007).

Ez a gondolkodásmód és vélemény különösen a Dán Néppártban és Hagen környezetén keresztül a Haladás Pártban erős. Kjaersgaard 2001. szeptember 11-e után kijelentette, hogy „csak egy civilizáció létezik, és az a miénk” (Hasselberg, 2002a:160). Hagen pedig egy alkalommal kifejtette, hogy Norvégiában valóban nőtt a rasszizmus az ezredforduló környékén, csak nem a norvégok, hanem a bevándorlók körében (Hasselberg, 2002b). A két politikus pártja az iszlám fundamentalizmusban látja a világ egyik legnagyobb veszélyét, ezért támogatták az USA afganisztáni és iraki akcióit, továbbá Izrael oldalán állnak az izraeli-palesztin konfliktusban (Polgár, 2011a; 2011b).

Véleményem szerint a dolgozat első fejeztében bemutatott társadalmi folyamatok közül a bevándorlás, azon belül is elsősorban a muzulmán migránsok megjelenése játszotta a legfőbb szerepet a skandináv pártrendszer átalakulása és a radikális jobboldali pártok megerősödése szempontjából. Hanspeter Kriesi és szerzőtársai kutatásaik alapján több munkájukban is azt állították, hogy Európában új törésvonal alakult ki, amelynek két oldalán a globalizáció vesztesei és nyertesei helyezkednek el. Ez pedig szerintük azt eredményezte, hogy a nyugati-európai politika két dimenzió mentén vált megosztottá: a klasszikus gazdasági alapú bal-jobb dichotómia mellett megjelent a kultúra, mint önálló strukturáló dimenzió, ahol a személyes szabadsággal, európai integrációval és bevándorlással kapcsolatos kérdések számítanak. Ez pedig azt eredményezte, hogy kialakult egy viszonylag széles választórét, amely gazdasági kérdésekben baloldali, kulturális ügyek kapcsán viszont jobboldali álláspontot képviselt (Kriesi et al., 2006; 2008). A kultúra új meghatározó szerepéről hasonlóan gondolkodott korábban Kitschelt és McGann is, ők viszont elsősorban a tekintélyelvűséghez és a bevándorlás-ellenességhez kapcsolódó attitűdökre koncentráltak (Kitschelt-McGann, 1995).

Hooghe, Martins és Wilson ezzel szemben úgy látta, hogy az ügyek és konfliktusok beágyazódnak a régi bal-jobb megosztottságba. Így Európában az ezredforduló után két oldal áll szemben, a zöld, alternatív és libertarináus (Green, Alternative, Libertarian – GAL), illetve a tradicionalista, tekintélyelvű és nacionalista (Traditional, Authoritarian, Nationalist – TAN) (Hooghe-Martins-Wilson, 2002). Úgy gondolom, hogy a szerzők értelmezése túlságosan leegyszerűsíti a kérdést. Lehet, hogy Nyugat-Európában a legtöbb esetben továbbra is egy dimenzió mentén történik a pártválasztás, azonban nem adtak választ arra a jelenségre, hogy sok választó miért fordult el korábbi pártjától és támogat olyan pártot, amely esetleg a pártrendszer másik oldalának, annak is peremén található.

Ezzel szemben Wouter Van der Brug és Joost Van Spanje szerint valóban keletkezett egy új, kulturális kérdések mentén tagolt dimenzió az európai politikában, ugyanis a szavazók két dimenzió szerint sorolják be magukat. Nyugat-Európában azonban a legtöbb esetben egy dimenzió, a bal-jobb kettősség mentén történik a pártválasztás, ami miatt a pártverseny még egydimenziós maradt. A két kutató úgy látja, kialakult a szavazóknak egy olyan csoportja, amely gazdasági kérdésekben baloldali, kulturális ügyek kapcsán azonban jobboldali. Ők adják az ingadozó szavazók jelentős részét, akik a kampány napirendje alapján vándorolhatnak a baloldali és a bevándorlás-ellenes jobboldali radikális pártok között. Véleményük szerint ez az oka annak, hogy a radikális jobboldali pártok többsége baloldali gazdaságpolitikára állt át, elfordulva a '90-es évek elejét jellemző jobboldali gazdaságpolitikától (Van der Brug-Van Spanje, 2009).

Úgy gondolom, hogy Van der Brug és Van Spanje elmélete áll a legközelebb ahhoz, hogy magyarázatot adjon a skandináv jobboldali pártok második generációjának felemelkedéséhez. A bevándorlás-ellenesség és a jóléti állam szolgáltatásainak fenntartására vonatkozó ígérek jóléti sovínizmussal történő kombinálása olyan eszközt adott a radikális jobboldal kezébe, amivel sikeresen szólíthatja meg azokat a szavazókat, akik elveszítve korábbi osztálykötődésüket azon politikai erőket kívánják támogatni, amelyek hétköznapjaik gazdasági és kulturális védelmét ígérnek számukra. Sikereiket azonban nem érhették el a modern tömegkommunikáció csatornáinak nélkül, ezért dolgozatomban záró gondolataim előtt még kitérek arra kérdésre, hogy a média hogyan járult hozzá a skandináv radikális jobboldali pártok felemelkedéséhez.

A média szerepe

Mogens Glistrup és Anders Lange 1973-as sikerét nagy részben a televíziónak köszönhetjük. Az állami TV-adók ekkor egyenlő mértékben biztosítottak teret valamennyi politikai szereplőnek, így a minimális szervezeti háttérrel rendelkező új pártok olyan térben jutottak szóhoz, ahol nem kellett versenyezniük a többi párt pénzügyi forrásaival. Egyszerű üzeneteiket könnyen lehetett ismertetni a média által, amely még fel is erősítette azok hatását (Kitschelt-McGann, 1995).

A média felerősítheti a kispártok üzeneteit, szélesebb közönséghez juthatnak el annál, amit szervezeti és pénzügyi lehetőségeik biztosítanak. A média struktúrája jelentősen átalakult az utóbbi évtizedek során. A fogyasztókért, nézőkért zajló verseny eredményeképpen született meg az infotainment néven ismertté vált jelenség, valamint nőtt meg a bulvársajtó szerepe. A radikális jobboldal üzenetei, politikai repertoárja megfelel a média igényeinek, amennyiben szenzációs ugyanakkor egyszerű, személyhez köthető és további vitákat generáló. A média kiemelheti marginális szerepükből a radikális pártokat, sőt akár legitim szereplővé is teheti őket. Ez a folyamat tovább erősödhet, amennyiben a többi párt reagál a radikálisok üzeneteire, és a radikálisoknak megfelelő témákra terelik a figyelmet (Ellinas, 2010).

Mogens Glistrup 118 másodperces interjúja, Mona Sahlin szociáldemokrata pártelnök és Jimmie Åkesson TV-vitája, a Svéd Demokraták 2010-es kampányfilmjének vetítésének megtagadása, Timo Soini televíziós szereplései választási vitaműsorokban mind olyan hatást váltottak ki, amelyek elérése lehetetlen lett volna a modern tömegkommunikáció eszközei és csatornáinak nélkül.

Összegzés

Dolgozatomban bemutattam, hogy a XX. század társadalmi változásai a „befagyottnak” hitt skandináv pártrendszeret sem hagyták érintetlenül. Az osztályhoz tartozás identitásának csökkenése a szavazók jelentős részét nyitotta fel új gondolatok befogadására, ami a korábbi erőviszonyok felborulásához vezetett. Dániában és Norvégiában már a '70-es években „politikai földrengés” zajlott le, míg Svédországban és Finnországban valamivel később, de ugyanúgy jelentkeztek a változások hatásai.

A pártrendszer átalakulásának egyik markáns jele a radikális jobboldali pártok megjelenése. Kezdetben a túlburjánzott jóléti állam és a magas adók bírálatával, később politikai elit támadásával, a bevándorlás és a közbiztonság

témájával értek el sikereket. Az új évezred első évtizede annyiban változtatta meg a korábbi helyzetet, hogy a radikális pártok kitörtek korábbi elszigeteltségükből. Dániában jobboldali a kormány fennmaradása a Dán Néppárttól függ, Norvégiában és Finnországban pedig (ha eddig sok esetben csak alkalmilag is) a polgári blokk pártjai már hajlandóak együttműködni a radikálisokkal. A Dán Néppárt stratégiáját követő holland Szabadságpárt 2010 ősze óta kívülről támogatja a kisebbségi jobboldali koalíciót. Megtörténhet, hogy a svéd polgári kormány is a Svéd Demokraták támogatására szorul egy-egy törvényjavaslat esetében.

A régió életében azonban drámai változást okozott 2011 nyarán Andreas Breivik tette, aki bevándorlás-ellenes nézetei miatt előbb robbantást követett el Oslóban, majd mézárhlást végzett a szociáldemokraták nyári ifjúsági táborában. Az esemény nem csak Norvégiát, hanem a szomszédos államok lakosságát is felkavarta. Bár a Haladás Párt elítélte a történeteket, a többi norvég politikai szereplő burkoltan vagy nyíltan igyekezett az FrP-re hárítani a történetekért való felelősséget. Részletes közvélemény-kutatási eredményekre lenne szükség annak tisztázása érdekében, hogy ez mennyire volt hatással a Haladás Pártra, illetve a többi skandináv radikális jobboldali pártra. Mindenesre az utóbbi egy év során a radikálisok korábbi lendülete megtört. A Haladás Párt 2011 őszén visszaesett a norvég önkormányzati választáson, Timo Soini 2012 januárjában pártja előző évi választási eredményének felét sem érte el a finn államfő-választáson, 2011 őszén pedig a Dán Néppárt is veszített támogatottságából és a korábban támogatott konzervatív-liberális koalíciót is baloldali kormány váltotta fel. A Breivik-ügy valószínűleg befolyásolta az eredményeket, mert súlyos árnyékot vetett a radikálisok iszlám-ellenességére. Kérdés, hogy ez hosszú távon is így marad-e?

Véleményem szerint amíg a bevándorlók és a skandináv lakosság közötti konfliktusok fennállnak, addig a bevándorlás-ellenes programmal fellépő pártok továbbra is számíthatnak nem elhanyagolható méretű szavazótáborukra. Amennyiben pedig az Európai Unió válságára és a gazdasági problémákra nem sikerül valódi, a hétköznapi szintjén is érezhető változásokkal járó válaszokat adni, akkor a bevándorlás-ellenességet euroszkepticizmussal, elit-ellenességgel és szociális populizmussal ötvöző pártok továbbra is sok választó szavazatára számíthatnak, amin keresztül pedig a skandináv pártrendszerek jelentős, egyes esetekben megkerülhetetlen szereplői lehetnek.

Irodalomjegyzék

Akkerman, Tjitske – Hagelund, Anniken (2007): 'Women and children first!' Anti-immigrant parties and gender in Norway and in the Netherlands. In: *Patterns of Prejudice*, Vol. 41, No. 2, 197 – 214. pp.

Arter, David (1999): *Scandinavian politics today*. Manchester University Press, Manchester.

Arter, David (2007): The End of the Social Democratic Hegemony? The March 2007 Finnish General Election. In: *West European Politics*, Vol. 30, No. 5, 1148 – 1157. pp.

Arter, David (2010): The Breakthrough of Another West European Populist Radical Right Party? The Case of the True Finns. In: *Government and Opposition*, Vol. 45, No. 4, 484 – 504. pp.

Bereczki András (2004): Finnország. In: Kardos József – Simándi Irén (szerk.): *Európai Politikai Rendszerek*. 207 – 227. pp. Osiris Kiadó, Budapest.

Betz, Hans-Georg (1994): *Radical Right-wing Populism in Western Europe*. St. Martin's Press, New York.

Dúró József (2010): Euroszkepticizmus ma. In: *Politikatudományi Szemle*, Vol. 19, No. 4, 53 – 85. pp.

Ellinas, Antonis (2010): *The media and the far right in Western Europe: playing the nationalist card*. Cambridge University Press, New York.

Enyedi Zsolt – Körösenyi András (2004): *Pártok és pártrendszerek*. Osiris Kiadó, Budapest.

Gallai Sándor (1998): *A skandináv modell*. Aula Kiadó, Budapest.

Givens, Terri E. (2005): *Voting Radical Right in Western Europe*. Cambridge University Press, New York.

Gombos József (2001): *A Finn „Második Köztársaság” politikatörténete. 1944-2000*. JGYF Kiadó, Szeged.

Green-Pedersen, Christoffer – Odmalm, Pontus (2008): Going different ways? Right-wing parties and the immigrant issue in Denmark and Sweden. In: *Journal of European Public Policy*, Vol. 15, No. 3, 367 – 381. pp.

Fábián György – Kovács László Imre (2004): *Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945 – 2002)*. Osiris Kiadó, Budapest.

Hasselberg, Sven (2002a): Pia Kjaersgaard. Es gibt nur eine Zivilization. In: Jungwirth, Michael (szerk.): *Haider, Le Pen and Co.: Europas Rechtspopulisten*. 152 – 163. pp. Styria Verlag, Wien.

Hasselberg, Sven (2002b): Carl I. Hagen. Das politische Chamäleon. In: Jungwirth, Michael (szerk.): *Haider, Le Pen and Co.: Europas Rechtspopulisten*. 164 – 179. pp. Styria Verlag, Wien.

Hooghe, Liesbet – Marks, Gray – Wilson, Carole (2002): Does left/right structure party positions on European Integration? In: *Comparative Political Studies*, Vol. 53, No. 8, 965 – 989. pp.

Ignazi, Piero (2003): *Extreme Right Parties in Western Europe*. Oxford University Press, New York.

Karácsony Gergely – Róna Dániel (2010): A Jobbik titka. A szélsőjobb magyarországi megerősödésének lehetséges okairól. In: *Politikatudományi Szemle*, Vol. 19, No. 1, 31-63. pp.

Katz, Richard S. – Mair, Peter (1995): Changing Models of Party Organisation and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. In: *Party Politics*, Vol. 1, No. 1, 5 – 28. pp.

Kestilä, Elina (2006): Is There a Demand for Radical Right Populism in the Finnish Electorate? In: *Scandinavian Political Studies*. Vol. 29, No. 3, 169 – 191. pp.

Kestilä, Elina – Söderlund, Peter (2007): Local Determinants of Radical Right-Wing Voting: The Case of the Norwegian Progress Party. In: *West European Politics*. Vol. 30, No. 3, 549 – 572. pp.

Kitschelt, Herbert – McGann, Anthony (1995): *Radical Right Parties in Western Europe*. The University of Michigan Press, Michigan.

Kosiara-Pedersen, Karina (2008): The 2007 Danish General Election: Generating a Fragile Majority. In: *West European Politics*. Vol. 31, No. 5, 1040 – 1048. pp.

Kriesi, Hanspeter et al. (2006): Globalization and the transformation of the political space: Six European countries compared. In: *European Journal of Political Research*, Vol. 45, No. 6, 921 – 956. pp.

Kriesi, Hanspeter et al. (2008): *West European politics in the age of globalization*. Cambridge University Press, Cambridge.

Lloyd, John (2003): The Closing of the European Gates? The New Populist Parties of Europe. In: Spencer, Sarah (szerk.): *The Politics of Migration. Managing Opportunity, Conflict and Change*. 88 – 99. pp. Blackwell Publishing, Oxford.

Loxbo, Karl (2010): The Impact of the Radical Right: Lessons from the Local Level in Sweden, 2002-2006. In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 33, No. 3, 295 – 315. pp.

Modood, Tariq (2003): Muslims and the Politics of Difference. In: Spencer, Sarah (szerk.): *The Politics of Migration. Managing Opportunity, Conflict and Change*. 100 – 115. pp. Blackwell Publishing, Oxford.

Mudde, Cas (2007): *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge University Press, New York.

Norris, Pippa (2005): *Radical right: Voters and Parties in the Electoral Market*. Cambridge University Press, New York.

Pasha, Mustapha Kamal (2009): Global exception and Islamic exceptionalism. In: *International Politics*, Vol. 46, No. 5, 527 – 549. pp.

Polgár Tamás (2006): „Új többség”. A norvég pártrendszer változása és a koalíciós tendenciái a 2005. évi parlamenti választás tükrében. In: *Századvég*, Vol. 11, No. 1, 3 – 43. pp.

Polgár Tamás (2008): Party system change and parliamentary government in Scandinavia. – konferencián bemutatott előadás kézírata.

Polgár Tamás (2011a): Az adóellenes neoliberalizmustól az idegenellenes nemzeti konzervativizmusig. A Dán Néppárt felemelkedésének története. – kézirat

Polgár Tamás (2011b): A „XXI. század Munkáspártja”? – A norvég Haladás Párt felemelkedése. – kézirat

Rydgren, Jens (2002): Radical Right Populism in Sweden: Still a Failure, But for How Long? In: *Scandinavian Political Studies*, Vol. 25, No. 1, 27 – 56. pp.

Rydgren, Jens (2006): Explaining the Emergence of Radical Right-Wing Populist Parties: The Case of Denmark. In: *West European Politics*, Vol. 27, No. 3, 474 – 502. pp.

Skidmore-Hess, Daniel (2003): The Danish Party System and the Rise of the Right in the 2001 Parliamentary Election. In: *International Social Science Review*, Vol. 78, No. 3-4, 89 – 110. pp.

Tomka Béla (2009): *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó, Budapest.

Van der Brug, Wouter – Meindert, Fennema (2003): Protest or mainstream? How the European anti-immigrant parties developed into two separate groups by 1999. In: *European Journal of Political Research*, Vol. 42, No. 1, 55 – 76. pp.

Van der Brug, Wouter – Van Spanje, Joost (2007): The Party as Pariah: The Exclusion of Anti-immigration Parties and its Effect on their Ideological Positions. In: *West European Politics*, Vol. 30, No. 5, 1022 – 1040. pp.

Van der Brug, Wouter – Van Spanje, Joost (2009): Immigration, Europe and the 'new' cultural dimension. In: *European Journal of Political Research*, Vol. 48, No. 3, 309 – 334. pp.

Internetes források

Török Gábor (1995): Ahol a bal volt (?) a jobb. A skandináv pártrendszer.

<http://mek.oszk.hu/01900/01977/> - letöltés ideje: 2011. március 8.

Deloy, Corinne (2011): General Elections in Finland 17th April 2011.

<http://www.robert-schuman.eu/oeo.php?num=686> – letöltés ideje: 2011. március 19.

Finn parlament külügyi bizottságának tagjai:

<http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/parliament/committees/foreignaffairs-members.htm> - letöltés ideje: 2012. február 25.

Választási adatbázisok

Dánia:

http://www.ft.dk/Demokrati/Valg%20og%20afstemninger/Folketingsvalg/~/_media/Pdf_materiale/Pdf_publicationer/Informationsark/Tal%20og%20fakta/Valg_og_tendenser.ashx

Norvégia: <http://www.ssb.no/stortingsvalg/>

Svédország: http://www.val.se/tidigare_val/val2010/valresultat/index.html

Finnország: http://tilastokeskus.fi/til/evaa/tau_en.html ,

http://tilastokeskus.fi/til/evaa/2003/evaa_2003_2004-05-31_tau_025_en.html ,

<http://www.yle.fi/puoluekannatusmittari/>